

IMPRESSIE

Nieuwsbrief van het Katholiek
Documentatie Centrum

Nr. 8
2011

Radboud Universiteit Nijmegen

Arcen, december 1932

TEN GELEIDE

Deze *Impressie* verschijnt met een nieuwe eindredacteur aan het roer, te weten Lennie van Orsouw, informatiespecialist van het KDC. De aanleiding voor deze redactiewisseling is een droevige. Op 6 oktober overleed onze bibliothecaris Anne-Lies van Diessen. Een in memoriam vindt u in dit nummer.

Twee bijdragen zijn ditmaal gewijd aan tentoonstellingen die het KDC de komende maanden organiseert. Een kleine tentoonstelling over de zoeaven is al enige tijd in de studiezaal en de traverse te bezichtigen. Daar komt begin januari een grote tentoonstelling bij ter herdenking van de opening van het Tweede Vaticaans Concilie in 1962. Dat daarbij de tekeningen van Frederick Franck een belangrijke rol zullen spelen, zal wie het KDC kennen niet verbazen.

Verder is er een artikel gewijd aan luizen – u leest het goed: één van onze

archieven bevat luizen. Over het hoe en waarom kunt u verderop lezen. Voorts vindt u in deze aflevering natuurlijk de vaste rubrieken – aanwinsten, berichten en fotoraadsels.

Bij deze *Impressie* is weer de gebruikelijke brief bijgesloten van de Stichting Vrienden van het KDC. Voor diegenen die donateur van de Vrienden zijn is deze brief een verzoek om hun donatie voor 2012 over te maken. Andere lezers kunnen de brief terzijde leggen, maar dat hoéft niet.

Deze *Impressie* ligt ruim voor de naderende feestdagen op uw deurmat of in uw mailbox. Maar met deze dagen toch in het vooruitzicht wenst de redactie u namens alle KDC-medewerkers een zalig kerstfeest toe, mooie feestdagen en een goed 2012.

De redactie
December 2011

VECHTERS VOOR DE PAUS Nederlandse zoeaven 1860-1870

Ouderen onder u hebben als kind misschien nog dit boek gelezen: *Pieter Jong, de held van Lutjebroek*. Deze reusachtige zoeaaf was twee meter vier lang en doodde in zijn eentje met de kolf van zijn geweer veertien Garibaldistische roodhemden, alvorens hij uitgeput neerviel en met messteken

1870 uit een aantal op het Italiaanse schiereiland gelegen koninkrijkjes en republiekjes. Onder leiding van het koninkrijk Piëmont-Sardinië ontstond er in heel Italië, de kerkelijke staat inbegrepen, een revolutionaire stemming – de Italianen wilden één Italië, inclusief de kerkelijke staat. Dat het pauselijke leger vooral uit Italianen bestond maakte het er voor de paus niet beter op. Zijn soldaten drosten massaal. Er zat niets anders

voor hem op dan een vrijwilligersleger in het leven te roepen. Dat bestond aanvankelijk vooral uit Fransen en Belgen en werd in 1860 vernietigend verslagen bij Castel Fido. Het nieuws van de nederlaag en van de militaire zorgen van de paus bereikten ook Nederland. Er werd een organisatie opgezet om vrijwilligers te werven. Deze vrijwilligers kwamen samen in het pas

om het leven werd gebracht. Dappere katholieke Nederlandse jongens beschermen de paus tegen de aanvallen van de benden van Garibaldi op de kerkelijke staat. Prachtig toch?

De kerkelijke staat bedreigd

Het Italië zoals wij dat kennen ontstond in de jaren tussen 1850 en

opgerichte jongensinternaat Sint Louis in Oudenbosch, en reisden van daar door naar Italië. Het moest allemaal even op gang komen. In de jaren 1860-1865 vertrokken er nog maar weinig jongemannen richting kerkelijke staat, maar vanaf 1865 begon het lekker te lopen.

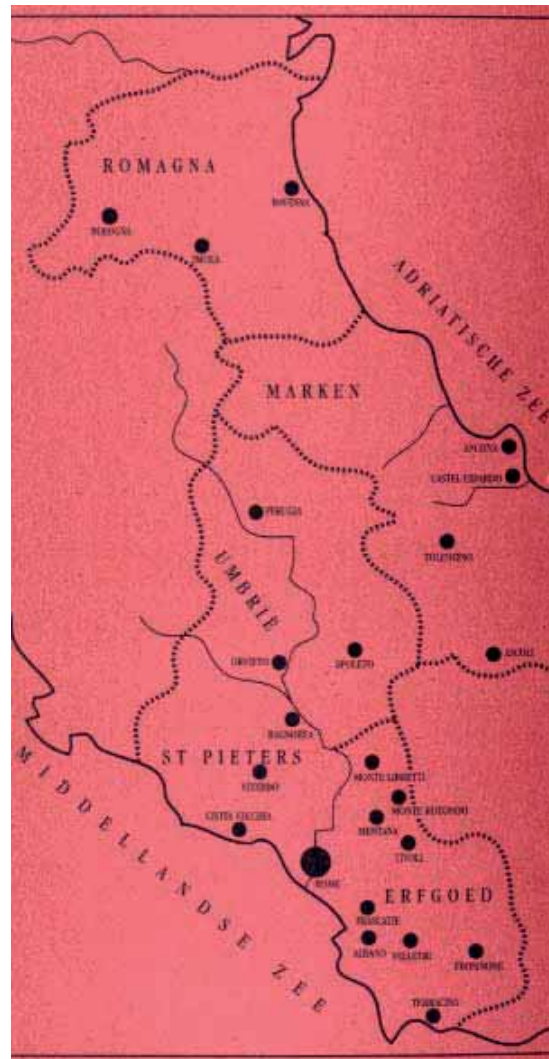
Zo word je zoeaaf

Neem Theo van Wees uit Reek: hij vertrok in 1866 naar Italië om zoeaaf te worden. Hij vertrok met 167 anderen op 10 februari uit Den Bosch. De reis ging per rijtuig naar Boxtel, vervolgens per trein naar Tilburg – Roosendaal – Antwerpen – Gent – Brussel – Parijs.

“Toen wij Parijs verlieten was het koud; de sneeuw lag op het stationsplein. Nu ging het de warme streek in. Onderweg zagen we voor ons, Hollanders, vreemde dingen, ja, schone dingen (...) Vijf maal spoorden wij onder de bergen door en nog vóór Marseille zagen wij wat anders dan sneeuw. Daar stond het vroege fruit al in bloei. (...) Nu de Middellandsche Zee op; dat was niet prettig. Zeeziekte, koude enz. wisselden elkaar af. (...) Zo kwamen wij dan de 16e februari na twee dagen en nachten op zee te zijn geweest, te Civita Vecchia aan, op een uur na gevild. Na daar nog wat gebruikt te hebben: brood, wijn en de man vijf gebakken aardappelen, zo hard als steen. Wij vertrokken met de laatste vapore naar Rome, dat veertien uren gaans van Civita Vecchia af ligt. In 1½ uur tijds waren wij in de Eeuwige Stad Rome! Wij werden van het station naar een kazerne gebracht, ‘de Pilaten’ genaamd. Wij keken daar vreemd op, en onze soep beviel ons niet best. Die bestond uit: water, vlees, moesbladeren, wortelen, knollen

en rijst. Daarna werden wij nogmaals gekeurd, en moesten daarna tekenen voor twee jaar.”

De zoeaven exerceerden, drukten in Rome af en toe een revolutionair opstootje de kop in, of joegen op bandieten of verdwaalde roodhemden in de zompige buitengebieden. Hun

gloriejaar zou eigenlijk alleen 1867 zijn. Maar in dat jaar zijn er dan ook heldendaden verricht.

Helden van Mentana

In september 1867 vielen Garibaldi's troepen de kerkelijke staat binnen. In een reeks van gevechten namen

kleine eenheden zoeaven het op tegen een overmacht van roodhemden. Een verhouding van honderd tegen duizend was geen uitzondering. Het doorslaggevend verschil was dat de zoeaven getrainder en gedisciplineerder waren, en buitengewoon gemotiveerd en vechtlustig. Legendarisch was de slag om het op de rotsen gelegen Monte Libretti. Hier hield Pieter Jong uit Lutjebroek de Garibaldisten lang genoeg tegen om zijn maats de gelegenheid te geven zich te hergroeperen en versterkingen af te wachten. Bij aankomst daarvan sloegen de Garibaldisten op de vlucht. In oktober 1867 verschanste Garibaldi zich in Monte Rotondo en Mentana. De verovering van Monte Rotondo kostte hem zoveel tijd, dat 2000 Franse soldaten ter versterking konden

aanrukken. Zoeaaf Van Wees schrijft in zijn dagboek: "Op 3 november werd er slag geleverd bij Mentana en Monte Rotondo. Hier stuitten wij op 13.000 Garibaldisten. Onze troepen waren ongeveer 5.000 man sterk, met nogal wat stukken geschut, cavallerie en paardenvolk. Aan dit gevecht namen ook veel Franschen deel, maar geen linie-soldaten. In Monte Rotondo hadden de Garibaldisten de kerk als kazerne in beslag genomen, het Allerheiligste onteerd, de biechtstoelen afgebroken, de kruisen en heiligenbeelden verwoest, de burgers van hun goederen beroofd en daarbij nog mishandeld (...). Na in harde gevechten – soms van man tegen man – het grootste deel van Garibaldi's mannen op de vlucht te hebben gedreven, trokken

Kleine zoeaafjes

de zegevoerende zoeaven op 6 november Rome binnen, niet minder dan 1.600 gevangenen meevoierend. (...) Zeker vijfhonderd Garibaldisten werden door ons gedood." Dit werd de grootste overwinning die de zoeaven, geholpen door de Fransen, ooit boekten.

Voorbeeldige katholieken

De veldtocht naar Mentana betekende het einde van Garibaldi en zijn troepen. De zoeaven keerden terug naar de kazernes, gingen af en toe in het binnenland op bandietenjacht, en verveelden zich gruwelijk. Met exercities en een eigen Nederlands militair tehuis werden zij zoet gehouden. In september 1870 werden zij in Rome samengetrokken om de stad te verdedigen, maar Pius IX liet het niet op een massale slachting aankomen en liet de witte vlag hijsen. De kerkelijke staat was gevallen. De zoeaven konden naar huis en waren eindelijk verlost van die eeuwige macaroni.

De zoeaven werden nog decennialang beschouwd als strijders bij uitstek voor de paus. Zij werden aan katholiek Nederland ten voorbeeld gesteld: zo hoort het, zo trouw horen wij aan de paus te zijn. Bij processies liepen stevast één of meer zoeaven mee. Een parochie zonder zoeaven leende er een van een naburige parochie. En toen de zoeaven begonnen uit te sterven – de laatste overleed in 1947 –, werd hun verschijning

gecontinueerd in optochten van de Heilige Kindsheid, waar kinderen in pauselijke kledij en in zoeaven-uniformpjes aan deelnamen.

Tentoonstelling

Het KDC heeft uit de eigen collecties een tentoonstelling over de zoeaven samengesteld. Op de website van het KDC kunt u daar meer over lezen (www.ru.nl/kdc/actueel/tentoonstellingen/). De tentoonstelling is te vinden op de traverse van de Universiteitsbibliotheek en in de studiezaal van het KDC en is nog tot 17 maart 2012 te bezichtigen tijdens de openingsuren van de UB: ma t/m do. van 9.00-22.00 uur, vrijdags van 9.00-20.00 uur en zaterdag van 9.00-17.00 uur.

Lodewijk Winkeler

DE LUIZEN VAN PETER CANIES

Het mutsje met het bloed van de stigmata van Dorothea Visser, de pijp en tabakszak van professor Buytendijk, een plukje haar van Herman Schaepman; de archieven van het KDC bevatten niet alleen notulen en correspondentie, ook vaak alledaagse voorwerpen hebben hun plaats in de inventarislijsten gekregen. Lang niet alle voorwerpen vinden hun weg naar het depot en je vraagt je soms ook af waarom men er bijvoorbeeld voor heeft gekozen een oude jas te bewaren. Maar sommige destijds triviale gebruiksvoorwerpen, zoals de bril met gebroken glazen van Alphons Ariëns, zijn nu bijzondere tastbare herinneringen.

Luizen

Zonder twijfel het meest curieuze object dat wij in de afgelopen jaren zijn tegengekomen is een klein plat zwart doosje uit het familie-archief van P.J.M van Stokkum. Het doosje is voorzien van een etiket met het volgende opschrift: "Voorzichtig! Dun cellofaan, breekt bij geringsten druk. Zeven der zeer vele luizen welke in Peter's kleederen zaten toen hij uit zijn eerste gevangenschap thuis kwam. Moeder liet hem dadelijk bad nemen en kleederen in bad in heet water doen. Na $\pm$ 12 uren nam ik deze enkele stuks er uit. Ze dreven, waren wit als doek, schijnbaar dood. Toch deed ik ze in goed sluitend blik doosje. Volgenden dag waren ze springlevend! Tot nu liet ik ze in dat doosje. 18-2-1947."

Bijna 65 jaar later zitten de zeven luizen, en voor zover we hebben kunnen nagaan inmiddels niet meer springlevend, nog steeds in het doosje, achter het blijkbaar toch behoorlijk stevige cellofaan. Het is één van de vele voorbeelden van de minutieuze precisie waarmee P.J.M. van Stokkum, de belangrijkste samensteller van het archief, de geschiedenis van zijn gezin heeft gedocumenteerd. Van Stokkum, geboren in 1881 in een katholiek timmermansgezin was een succesvol handelaar in natuursteen en bouwmaterialen in Rotterdam. Met zijn vrouw E.W.M. Vogels, die hij in 1908 op bedevaart naar

De familie Van Stokkum in gelukkiger tijden

Lourdes ontmoette, kreeg hij tien zonen en drie dochters. Naast zijn werkzaamheden als handelaar heeft Van Stokkum zich intensief bezig gehouden met de ontwikkeling van het landgoed de Hooge Hoenderberg in Groesbeek. De stukken in het archief hebben bijna allemaal betrekking op de Hooge Hoenderberg of de natuursteenhandel en last but not least de familiegeschiedenis.

Bombardement

De Tweede Wereldoorlog speelt een prominente en zeer onaangename rol in deze geschiedenis. Tijdens het bombardement op Rotterdam worden de twee aangrenzende huizen, waarin zowel de woning van het gezin als de kantoren van de Natuursteenhandel zijn gevestigd, volledig verwoest. Ook het

familiearchief gaat bijna verloren. Op de vierde dag na het bombardement sleept van Stokkum met acht man de brandkast uit de nog smeulende puinhopen. Zo weet hij een deel van het archief te redden. De archiefstukken die het bombardement overleefden zijn allemaal zwaar geblakerd door de enorme hitte waaraan ze zijn blootgesteld. Doordat van Stokkum zorgvuldig alles wat ook maar enig belang kon hebben heeft bewaard, krijgen we een indringend beeld van het leven van een gezin in oorlogstijd. Ter illustratie een fragment van een Sinterklaasgedicht uit 1941: "In deze zware oorlogsdagen, loopt zelfs de heilige Sint te klagen, dat hij op zijn oude dag moet beleven, om zo velen niets te kunnen geven. Ja zeker die goede man heeft veel

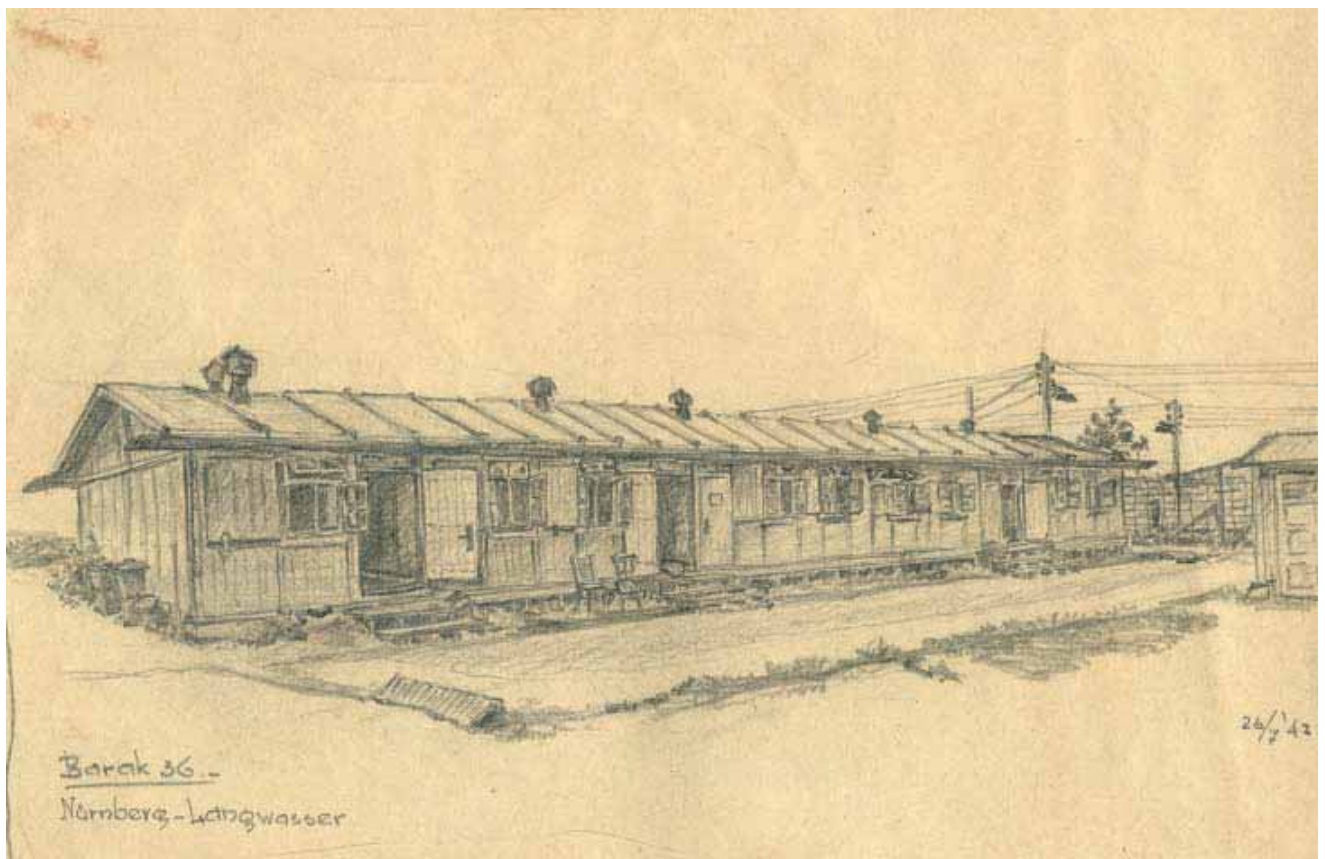
te lijden, van punten bonnen en andere bescheiden.” Hoewel het luizendoosje in 1947 is gemaakt, is ook dit een oorlogsdocument.

Krijgsgevangen

De Peter in wiens ‘kleederen’ de luizen uit het doosje zaten is Peter Canies, één van de tien zonen uit het gezin van Stokkum. In januari 1942 probeert hij onder het mom van een studiereis in Frankrijk te vluchten naar Engeland. Vlakbij Bordeaux wordt hij echter aangehouden en een paar weken vastgehouden. In de correspondentie met familie die Peter Canies tijdens zijn gevangenschap voert, meldt hij niets over het ware doel van zijn reis, uit angst dat zijn post gelezen wordt. Die angst is

niet ongegrond, aangezien enkele brieven in het Duits zijn geschreven om de controle door de bezetter te vergemakkelijken. Eind februari keert Peter, zoals vermeld in het gezelschap van vele Franse luizen, in Rotterdam terug.

Lang kan hij echter niet van zijn vrijheid genieten. In mei 1942 geeft de bezetter opdracht alle officieren die in het Nederlandse leger gediend hebben krijgsgevangen te nemen, wegens gebrek aan loyaliteit. Als voormalig cadet sergeant behoort ook Peter tot die categorie. Hij zit achtereenvolgens in Neurenberg en kamp Stanislau in Polen. In augustus 1942 wordt hij weer vrijgelaten. Zijn relatief vroege vrijlating – veel andere officieren zitten dan nog

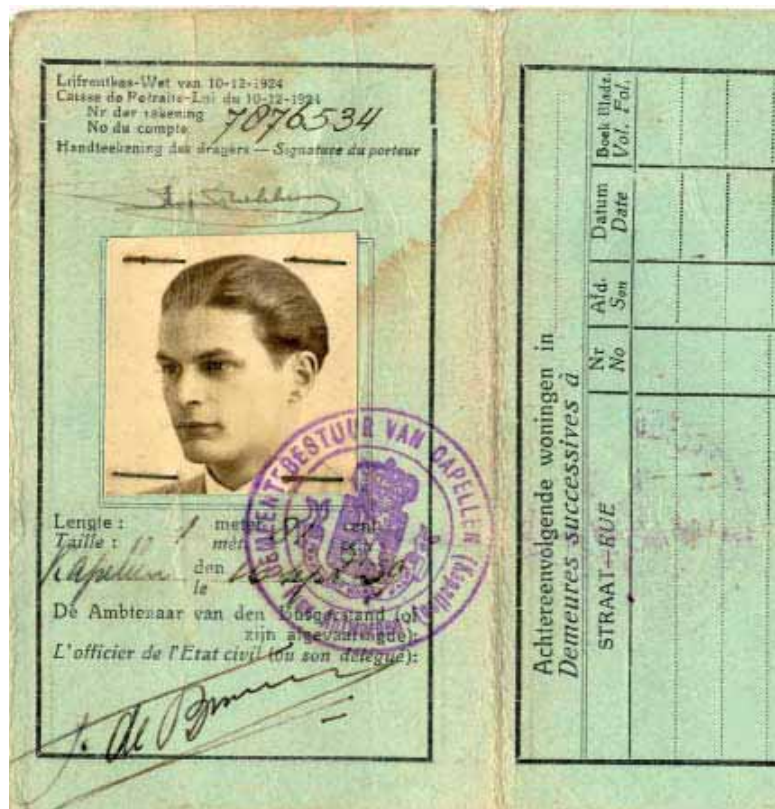

Kampbarak in Neurenberg

vast – roept wisselende reacties op. Waar de familie blij is met zijn terugkomst, beschuldigen anderen Peter van collaboratie. Hij krijgt steun uit onverwachte hoek: medekrijgsgevangenen, die nog niet zijn vrijgelaten, steken hem in een brief een hart onder de riem; hij heeft niets verkeerd gedaan en gewoon geluk gehad, iets wat zijn kameraden ook snel hopen te hebben.

Buchenwald

Ook deze vrijheid is van korte duur. Wanneer Peter in 1943 weigert de loyaliteitsverklaring te tekenen, duikt hij even onder in Frankrijk. Samen met zijn broer Norbert onderneemt hij verschillende pogingen om vanuit Parijs naar Engeland te vluchten. Tijdens hun laatste poging in september 1943 worden ze waarschijnlijk verraden door de Nederlander die hen onderdak bood in Parijs: een man, zo schreven de broers 'die in de onderwereld thuishoorde'. Dan volgt er een ogenschijnlijk opgewekte correspondentie vanuit Buchenwald naar het thuisfront. De broers geven aan het uitstekend te maken en bezweren de familie zich vooral geen zorgen te maken. Dat de situatie in werkelijkheid anders was blijkt wel uit de ooggetuigenverslagen van teruggekeerde medegevangenen, die zich ook in het archief bevinden. Medio 1944 stopt de correspondentie en kort na de oorlog hoort de familie

Vervalst Belgisch persoonsbewijs van Peter

dat Norbert in Schlieben, Saksen, aan de gevolgen van buiktyfus is overleden. Het lot van Peter is lange tijd onduidelijk. Pas in januari 1950 hoort de familie van het Rode Kruis dat Peter in april 1945 tijdens een ziekentransport vanuit het hospitaal van kamp Rottleberode is overleden. Op het moment dat vader van Stokkum in 1947 de luizen in het doosje stopt is hij nog steeds zoekende naar Peter Canies. Zo blijkt een ogenschijnlijk curieus archiefstuk een wrang souvenir uit de oorlog te zijn, waar een tragisch stuk familiegeschiedenis achter schuilgaat.

Ramses Peters en Ruud Franssen

HET TWEEDE VATICAANS OECUMENISCH CONCILIE Door de ogen van Frederick Franck

Volgend jaar is het een halve eeuw geleden dat het Tweede Vaticaans Concilie werd geopend. Ter gelegenheid daarvan organiseert het KDC een tentoonstelling in de Universiteitsbibliotheek waarbij op deze gebeurtenis wordt teruggeblift. Wij doen dit aan de hand van het werk van de Amerikaans-Nederlandse tandarts en kunstenaar Frederick Franck (1909-2006), die

Johannes XXIII

geboeid was door de persoon van paus Joannes XXIII en ter plaatse in Rome tekeningen ging maken, impressionistische pentekeningen van het conciliaire gewoel en goed getroffen portretten van de paus, kardinalen en bisschoppen.

Paus Joannes XXIII

Angelo Guiseppe Roncalli (1881-1963) werd in 1958 gekozen tot opvolger van paus Pius XII. Zijn keuze voor de naam Joannes verklaarde hij zelf: 'Ik zal Johannes heten. Deze naam is me dierbaar, omdat het de naam is van mijn vader. Hij is dierbaar ook omdat het de naam is van de nederige parochie, waar ik werd gedoopt'. Maar als kerkhistoricus moet hij geweten hebben, dat de paus Joannes vóór hem ook een Joannes XXIII was – een tegenpaus van 1410-1415. Sindsdien was de naam Joannes nooit meer door een paus aangenomen. Het herinnerde misschien te veel aan deze periode van het zogeheten Westers Schisma. De charmante uitstraling van papa Roncalli nam de mensen snel voor hem in, al wist toen nog niemand wat er van hem te verwachten was; hij werd als een tussenpaus beschouwd, maar dat zou niet lang duren. Zijn encyclieken *Mater et Magistra* (1961) over een moderne christelijke sociale leer en *Pacem in Terris* (1963), handvest van de internationale katholieke vredesbeweging, staan

nu nog als een huis. Maar Joannes was in de eerste plaats de paus van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1964), dat hij in 1959 volslagen onverwachts aankondigde en waarvan hij een *aggiornamento* verwachtte, een up to date-brengen van de kerk.

Opening van het Concilie

Toen op 11 oktober het concilie werd geopend waren de verwachtingen hoog gespannen. In de jaren daarvoor was de Curie druk geweest met het maken van conceptrapporten, zodat de traditionele kerkelijke leer er in één of twee zittingen doorgehamerd kon worden. Maar gaandeweg verwezen bisschoppen-commissies deze ontwerpen de één na de ander naar de prullenbak. Toen de paus in 1962 het concilie opende ademde zijn toespraak dan ook het *aggiornamento* dat hij achter de schermen al uitvoerig had gestimuleerd. Frederick Franck zag en hoorde de toespraak: 'Something extraordinary is going to happen there, a revolution! I have to draw that. It was as if I was called as an artist to respond to that speech'. Maar er viel zeker wat te tekenen; het was ook een 'visually exiting meeting'.

Nederlandse deelnemers

Uiteraard waren de meeste Nederlandse bisschoppen en

hulpbisschoppen bij de opening en de daarop volgende zittingen aanwezig. Kardinaal Alfrink was zelfs lid van het presidium, en maakte zich in die hoedanigheid populair door de conservatieve en breedsprakige curiekardinaal Ottaviani af te hameren omdat die door zijn spreektijd heen was. Maar er waren nog veel meer Nederlandse bisschoppen. Heel wat Afrikaanse en Aziatische landen hadden toen nog missiebisschoppen, en daaronder waren nogal wat Nederlanders. Al met al waren er op dat moment 76 Nederlandse bisschoppen – al waren er heel wat te oud om nog naar het concilie te komen. Niet alleen de Nederlandse bisschoppen,

Kardinaal Ottovani

maar ook deze missiebisdommen brachten hun adviseurs mee, vaak Nederlandse theologen. En dan waren er de officiële concilieadviseurs (*periti*), onder wie ook enkele Nederlanders.

Nederlandse gezelligheid

De Nederlandse media hadden grote belangstelling voor het concilie. De katholieke media: de dagbladen en de KRO, hadden allemaal correspondenten in Rome gelegd om het nieuws heet van

de naald te kunnen brengen. Er waren tal van mogelijkheden om elkaar te ontmoeten. Allereerst waren er de wandelgangen in de Sint Pieter, waar zelfs een complete koffiebar was geïnstalleerd, door de bisschoppen Bar Abbas gedoopt. Buiten de besloten Sint Pieter bood het Nederlands College zo'n ontmoetingsmogelijkheid. Daar verbleven de bisschoppen, maar werden ook lezingen gehouden door theologen over de onderwerpen die op dat moment aan de orde waren. Edward Schillebeeckx verwierf hier internationale faam. Dan was er de gastvrije Foyer Unitas van de Vrouwen van Bethanië aan de Piazza Navona. In dit centrum voor oecumene logeerden veel niet-katholieke conciliewaarnemers, maar ook het hoofd van het Secretariaat voor de Eenheid, kardinaal Bea. Zijn secretaris, Jo Willebrands was hier geregeld te gast.

Doorwerking

De doorwerking van het concilie werd in Nederland ter hand genomen. Al tijdens Vaticanum II kondigden de bisschoppen een Nederlands concilie aan, waar de besluiten van het Vaticaans Concilie zouden moeten worden toegepast op de Nederlandse situatie. Maar in Nederland vonden velen dat zij 'verder waren dan het Concilie', en zo werd het Pastoraal Concilie van de Nederlandse Kerkprovincie zelf

een spraakmakende gebeurtenis. Niet zozeer de besluiten van Vaticanum II werden geconcretiseerd, maar vooral wat werd genoemd 'de geest van het concilie'. Welnu, over de betekenis van die 'geest' wordt nog steeds gediscussieerd – en Rome heeft daar zo zijn eigen opvattingen over. Recentere publicaties in Nederland zijn dan ook van een vraagteken voorzien: *Is Pinksteren voorbij?* en *Afscheid van het Concilie?*. Het laatste woord over de 'geest van het Concilie' is nog niet gesproken. Over de interpretatie van de *Constituties en decreten* trouwens evenmin.

Tentoonstelling

Het KDC wijdt in de eerste drie maanden van 2012 een tentoonstelling aan vijftig jaar Vaticanum II. De tekeningen van Frederick Franck zullen daar een prominente rol bij spelen. Op de website van het KDC (www.ru.nl/kdc/actueel/tentoonstellingen/) kunt u tegen die tijd meer lezen over de tentoonstelling, de plaats (Universiteitsbibliotheek, 'de Verdieping') en de openingstijden.

Lodewijk Winkeler

HALFSTOK

Buiten hangt de universiteitsvlag halfstok.

Zoiets wekt iedere keer mijn nieuwsgierigheid op: is er een bekende overleden? Ik vraag dat altijd aan Anne-Lies. Anne-Lies weet alles. Niet uit nieuwsgierigheid, maar beroepshalve. Ik moet dat uitleggen. Wij hebben bij het KDC een knipselcollectie, en niet drie mapjes of zo, maar honderdveertig meter. Die collectie wordt bewaakt door Anne-Lies: er gaat niets in zonder haar medeweten, zeker niet sinds zij ontdekte dat een overgemotiveerde vrijwilliger illegaal mappen had volgestopt met zijn favoriete buitenlandse Maria-bedevaartplaatsen.

De vlag hangt halfstok.

En dus zoù het zo kunnen zijn dat bij één van de dertigduizend persoonsnamen in de knipselcollectie een overlijdensdatum moet worden bijgeschreven. Daarom weet Anne-

Lies alles. Ik weet iets minder, want ik weet alleen het NRC/Handelsblad. Een andere collega weet de Volkskrant, enzovoort.

Bij Anne-Lies komt dat allemaal bij elkaar op stapeltjes en krijgt het een trefwoord. Ze heeft me een keer uitgelegd waarom welk trefwoord het goede trefwoord is. Daarna was ik opeens blij dat ik alleen maar de KDC-begroting rond moest zien te krijgen.

De vlag hangt halfstok.

Ik kan het Anne-Lies niet vragen en ik weet het antwoord al. De vlag hangt er voor haar. Ik loop naar de knipselcollectie, naar de D. Vergeefs natuurlijk – Anne-Lies komt er niet in voor. Ze valt niet onder haar eigen criteria. Maar misschien smokkel ik haar er morgen toch in. Dan maar een persoonsnaam zonder pro ecclesia et pontifice.

12 oktober 2011

Wiek

KATHOLIEK LEVEN IN BEELD

Oplossingen

De vijf anonieme foto's die wij u in de vorige aflevering lieten zien bleken lastig te identificeren. Alleen van foto 4 hebben wij nadere gegevens ontvangen. Het is het interieur van de kerk van de parochie H. Johannes de Doper in Vlaardingen, ontworpen door Pierre Cuypers. De foto geeft het koor weer na een modernisering. De kerk is, op de toren na, in 1964 afgebroken.

In het tweede nummer van *Impressie* legden wij onze lezers bijgaande foto ter identificatie voor. Reacties bleven uit maar dankzij de heer Peter A. Steffen krijgt de geportretteerde alsnog een naam. Het is mgr. T.M. van den Tillaart SVD. Hij werd op 15 augustus 1909 geboren in Veghel en trad in 1928 in bij de Missionarissen van het Goddelijk Woord te Helvoirt.

*Mgr. T.M. van
den Tillaart
SVD*

In 1935 ontving hij de priesterwijding. Twee jaar later vertrok hij naar de missie op Timor. In 1958 werd hij door mgr. J. Pessers tot bisschop van Atambua gewijd. Hij overleed op 7 mei 1991 te Surabaya.

Nieuwe foto's

Het KDC bewaart een bescheiden collectie voorwerpen. Het afgelopen jaar zijn wij gestart met het fotograferen en beschrijven van deze objecten. Inmiddels kunt u via onze website al zo'n 650 voorwerpen uit deze collectie bekijken.

*Johannes de
Doper kerk in
Vlaardingen*

De meeste objecten zijn gerelateerd aan bij het KDC aanwezige archieven. Maar soms komen wij voorwerpen tegen die we niet helemaal thuis kunnen brengen. Op foto 1 ziet u daar een voorbeeld van. Wij hebben de drie afgebeelde voorwerpen van de volgende beschrijving voorzien: 'Een glaasje en twee schildjes van aardewerk houdende afbeeldingen van een klavertje drie. Met tekst: 'Kwartslag 70'. Wij vragen ons af of er onder onze lezers iemand is die ons kan vertellen waar 'Kwartslag 70' voor staat.

Op foto 2 poseert een onbekend gezelschap voor het stadhuis van 's-Hertogenbosch. Het stempel aan de achterzijde vermeldt als maker

'RK Fotopers Zuid Nederland Joh. Lansdaal 's-Hertogenbosch'. De krijttekening (foto 3) met signatuur 'G.L. '75' is afkomstig van de Franciscanessen van Bennebroek en ooit ten geschenke gegeven aan hun laatste rector. Wie kent de identiteit van deze wereldheer?

Achter op foto 4 staat geschreven 'De kapelaan van St. Lucas (1931)'.

Als u informatie over de foto's heeft en antwoord kunt geven op één of meer van de bekende vragen: wie, wat, waar, wanneer en waarom, mailt of belt u ons dan. Wij wachten graag uw reactie af.

Ellen Brok, audiovisueel archivaris

E.Brok@kdc.ru.nl

Tel. 024-3612741

foto 1

foto 2

foto 3

foto 4

AANWINSTEN ARCHIEF

In de tweede helft van 2011 is een zevental archieven uit uiteenlopende maatschappelijke richtingen in het KDC-bestand opgenomen:

Buro Internationale Solidariteit

Het Buro Internationale Solidariteit werd in 1975 in Roermond opgericht naar aanleiding van een conflict tussen de missiesecretaris van het bisdom Roermond Piet Nelen CSSR en bisschop Gijsen. Nelen kon zich niet vinden in de op Rome gerichte koerswijziging in het missionair beleid en zag zich genooddaakt een particulier bureau voor missionaire samenwerking op te richten. In 2010 heeft het BIS zichzelf opgeheven en de taken overgedragen aan het missiesecretariaat van het bisdom.

Marga Klompé Stichting

De Dr. Marga Klompé Stichting wil jonge mensen aanmoedigen zich in de geest van Klompé, de eerste vrouwelijke minister in Nederland, vanuit een christelijke mensvisie te ijveren voor gerechtigheid, vrede en emancipatie van achtergestelde groepen.

Nederlanda Katoliko. Nederlandse Vereniging van Kath. Esperantisten

Eerder verwierf het KDC het archief van de "Stichting Internacia Katolika Informejo", een stichting die de katholieke leer door middel van Esperanto

wilde verspreiden. Sinds enige tijd bewaart het KDC ook het archief van Nederlanda Katoliko, de vereniging van katholieke esperantisten.

Thomas More Academie

In de vorige *Impressie* werd vermeld dat het archief van de Stichting Thomas More in de collectie was opgenomen. Het ging echter om het archief van de Thomas More Academie, een samenwerkingsverband van

katholieke academische instellingen, dat “in lezingen, symposia en publicaties maatschappelijke en culturele vragen vanuit een levensbeschouwelijk perspectief” verkende. De activiteiten van de Thomas More Academie zijn opgegaan in het Soeterbeeckprogramma. De Stichting Thomas More is de nieuwe naam van de Radboudstichting, waarvan het archief zich overigens ook bij het KDC bevindt.

Muziekbond voor Midden en Oost Nederland Sint Willibrord

Er bestonden en bestaan nog steeds diverse bovenregionale katholieke muziekbonden in Nederland. Dit is echter de eerste muziekbond in de collectie van het KDC en hiermee een kleine primeur.

Dispuut de Vijzel

De Vijzel, een dispuut van het Nijmeegs Studentencorps, functioneerde binnen de Sociëteit Roland ('de Kroeg') en uiteraard binnen de eigen ledenkring. Het heeft bestaan van 16 november 1930 tot begin jaren 1970.

L.A.M. Banning

Pastoor in Zoetermeer, Rotterdam, Schiedam-Vlaardingen-Maassluis, Delft, Leiden en Den Haag. Dit archief bestaat voor een groot gedeelte uit een collectie preken, die loopt van 1962 tot en met 2011 en hiermee een mooie ontwikkeling door de tijd laat zien.

Ramses Peters
Archivaris

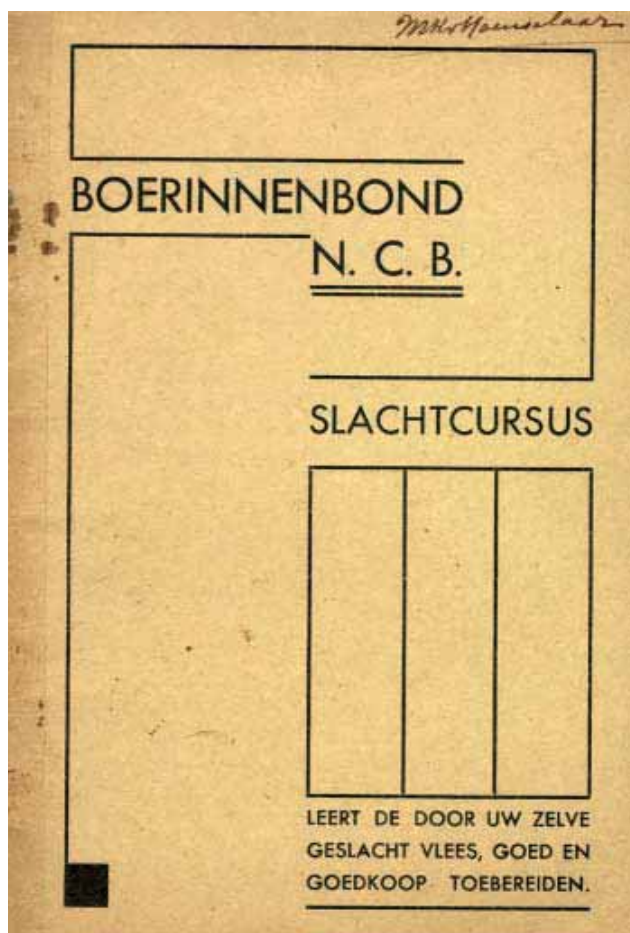
Inauguratiebal van Dispuut de Vijzel in 1949

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

De bibliotheek van het KDC bewaart niet alleen boeken óver het Nederlandse katholicisme, maar ook boeken vóór katholieken. Een voorbeeld van dit type is de 'handleiding'. Handleidingen zijn er voor van alles. Min of meer gelijktijdig kon het KDC de beide handleidingen aan zijn bibliotheek toevoegen die u hier ziet afgebeeld. Uit het archief van de Boerinnenbond van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond werd niet alleen de handleiding *Slachtcursus : leert de door uw zelve geslacht vlees, goed en goedkoop, toebereiden* (ca. 1950) in de collectie opgenomen, maar ook een *Cursus groenten- en*

fruitgerechten en een *Cursus in het opmaken van schotels* (beide ca. 1920), *Inmaakcursus : goede winterzorg* en *Het verwerken van eigen fruit* (jaren veertig), en tenslotte een *Handleiding voor de bestuursleden van de boerinnenbond en boerinnenjeugdbond N.C.B.* (ca. 1960).

Een spiegel van onze eigen tijd is het andere boek, het *Handboek kerk en internet* (2011). Nu fruit en groente kant en klaar van de groenteman of -afdeling komen en het zelf slachten, al dan niet ritueel, verboden is, is er tijd vrij om het internet op te gaan. De auteur, Eric van den Berg, is hiervan een onvermoeibare propagandist en cursusleider. Hij twittert dat het een lieve lust is en beheert de uitgebreide

katholieke website *Isidorusweb*, genoemd naar Isidorus van Sevilla, de patroonheilige van het internet. Wat er allemaal mogelijk is kunt u in dit boek lezen. En ook wat de ‘kansen’ en ‘uitdagingen’ van internet zijn voor de kerken. “Het is duidelijk dat de Kerk de nieuwe hulpmiddelen, die dankzij onderzoek in computer en satelliettechnologie ter beschikking worden gesteld, in moet zetten voor de altijd urgente taak om te evangeliseren”, aldus de paus al in 1989. Het ‘dat’ is duidelijk, het ‘hoe’ leest u in dit boek. We kunnen verwachten dat de ontwikkelingen op dit terrein zo snel gaan, dat dit boek nog heel wat herziene drukken zal beleven. De bibliotheek van het KDC zal elke druk opnieuw opnemen, en over vijftig jaar schrijft mijn verre opvolger erover als of het om een slachtcursus van lang geleden gaat.

Lennie van Orsouw

KORT NIEUWS

In memoriam Tonnie Kampschreur

Bij het ter perse gaan van deze *Impressie* kregen wij het bericht van het plotselinge overlijden van Tonnie Kampschreur. Tonnie was sinds een half jaar medewerker op de archiefafdeling. Hij bezat veel kennis van het katholicisme en de geschiedenis daarvan, en pakte dan ook binnen enkele weken de

moeilijker archieven aan: het archief van oud-minister-president Piet de Jong en van de theologe Tine Halkes. Zijn laatste ‘klus’ was het complexe archief van de edelsmid Jacques de Wit. Tonnie was beslist geen ‘archieftijger’: hij was een gezellige collega, behulpzaam, en dacht graag met anderen mee over archiefproblemen. Hij wordt bijzonder gemist.

Tonnie Kampschreur

Jan van Teeffelen

Op 81-jarige leeftijd is de Nijmeegse fotograaf Jan van Teeffelen overleden. Van Teeffelen maakte onder meer talrijke foto's van universitaire gebouwen, medewerkers en gebeurtenissen. Het KDC heeft ruim 2200 foto's van hem in zijn collectie, die een periode beslaan van bijna dertig jaar, van 1971 tot 1995.

MemoReeks

Op 27 november werd in de Nieuwe Liefde in Amsterdam deel 32 in de *KDC-Memoreeks* gepresenteerd: Gerard van den Boomen, *Zondagskind. Levensherinneringen*. In het vorige nummer van *Impressie* schreven wij daar al over. Meer informatie kunt u vinden op valkhopers.nl/zondagskind.

Leerstoel

Het ministerie van OCW heeft op advies van een evaluatiecommissie onder voorzitterschap van prof. dr. Hans Blom de leerstoel Geschiedenis van het Nederlandse

Katholicisme definitief gemaakt. De Radboud Universiteit krijgt hiervoor het benodigde extra geld. Houder van deze leerstoel is prof.dr. Marit Monteiro. Haar onderzoeksprogramma 'Katholieke intellectuele voorhoedes' en de resultaten tot nu toe werden door de commissie hogelijk geprezen.

Nieuwe directeur

Op 13 oktober jl. nam Graham Jefcoate MA afscheid als directeur van de Universiteitsbibliotheek en het KDC. Hij werd opgevolgd door mw.drs. Natalia Grygierczyk.

De onlangs overleden Jan van Teeffelen fotografeerde in 1971 de bouw van het Erasmusgebouw in Nijmegen

IN MEMORIAM ANNE-LIES VAN DIESSEN

In de ochtend van 6 oktober overleed na een ziekteproces van amper drie maanden onze collega Anne-Lies van Diessen.

Anne-Lies was ruim twintig jaar bibliothecaris van het Katholiek Documentatie Centrum, en daarvoor, sinds 1986, enkele jaren secretaresse. In 1990 stapte zij, op aandringen van toenmalig KDC-directeur Jan Roes, over van het secretariaat naar de bibliotheek.

Als bibliothecaris ontwikkelde zij zich tot een collectie-specialist met een grondige kennis van 'haar' werkterrein. Zij was een specialist in het signaleren van 'grijze literatuur': vaak in eigen beheer uitgegeven gedenkboeken, waarvan zij een zijdelingse vermelding vond in tijdschriften of kranten. Zij rustte niet voor zij zo'n

publicatie, liefst gratis, voor het KDC had binnengehaald. Vooral de collectie parochiegedenkboeken had haar aandacht. Nog maar enkele maanden geleden voltooide zij een bibliografie van parochiegedenkboeken, waarbij zij ook aangaf van welke parochies het KDC nog géén gedenkboek had.

Daarbij had Anne-Lies de zorg voor wat zij 'de belangrijkste collectie van het KDC' placht te noemen: de knipselcollectie. Op basis van een doordacht opnamebeleid schoonde zij in de jaren negentig de collectie, en bouwde vervolgens een naslagwerk op van tientallen meters,

waarmee gebruikers zich op vrijwel elk onderwerp op het KDC-terrein konden oriënteren. Alleen het blijvend vastkleven van de etiketten op de ordners heeft zij op den duur moeten opgeven.

Zij wist haar kennis van het KDC-werkterrein goed te combineren met haar neus voor het oplossen van moeilijke vragen. Daardoor was zij

een vraagbaak, in de eerste plaats voor veel bezoekers van het KDC, maar ook voor collega's. Voor het KLiB zette zij zich met veel plezier aan het identificeren van foto's waarop onbekende personen of plaatsen waren afgebeeld. Zij kon daar net zo lang op puzzelen tot ze wist wie of wat er op stond. En dan was ze graag bereid de hele afgelegde denkweg in geuren en kleuren uit de doeken te doen. Als eindredacteur van *Impressie* liet zij geen enkele zonde tegen grammatica of idioom passeren. Redactionele correcties werden dan aan de auteur voorgelegd met een vanzelfsprekendheid die weinig tegenstand toeliet. En als *Impressie* eenmaal gedrukt was kon zij zich hartgrondig ergeren aan onvolkomenheden die haar waren ontgaan. Het KDC heeft met Anne-Lies een collega verloren voor wie niets te veel was, zeker niet als het direct om de gebruikers ging: *'daar doen wij het allemaal voor'*.

Lodewijk Winkeler

Colofon

Impressie is de nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum met nieuws over het KDC en zijn collecties en aanwinsten. De nieuwsbrief verschijnt onregelmatig.

Redactie-adres en
abonnementenadministratie:
Postbus 9100, 6500 HA
Nijmegen
Tel.: 024-3612412
Fax: 024-3612403
Email: impressie@kdc.ru.nl
Website: www.ru.nl/kdc/impressie

Redactie: Lennie van Orsouw

Medewerkers aan dit nummer:
Ellen Brok, Ruud Franssen,
Lennie van Orsouw, Ramses
Peters, Lodewijk Winkeler

Op aanvraag wordt *Impressie*
kosteloos toegezonden per post
of e-mail.

Opmaak: Arthur Bruls
Grafisch ontwerp: Grafisch
Ontwerpbureau Voltage,
Nijmegen
Druk: Benda drukkers, Nijmegen

ISSN 1877-2412

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek

Documentatie Centrum en verschijnt onregelmatig.

Kijkt u voor meer informatie op www.ru.nl/kdc

Bellen of e-mailen kan ook: telefoon 024 – 361 24 12,

e-mail: impressie@kdc.ru.nl

